

VSO Leerlijn Culturele oriëntatie en creatieve expressie

CULTURELE ORIËNTATIE EN CREATIEVE EXPRESSIE

Leerlijnen	Kerndoelen	Uitstroom Dagbesteding/ Arbeid
1.1. Oriëntatie op culturele activiteiten	1. De leerling maakt kennis met het sociaal culturele aanbod in zijn omgeving door actief deel te nemen aan culturele activiteiten	Dagbesteding (DB)
	1. De leerling oriënteert zich op het sociaal-culturele aanbod in zijn omgeving, leert een voor hem passende keuze te maken uit dit aanbod en leert actief deel te nemen aan culturele activiteiten	Arbeid (AR)
2.1. Expressie met materialen 2.2. Gebruik van technieken 2.3. Beelden aspecten in het platte vlak (tekenen) 2.4. Handvaardigheid 2.5. Dramatische vorming 2.6. Zingen 2.7. Bewegen op muziek 2.8. Muziek beleven 2.9. Muziek beluisteren, onderscheiden en benoemen 2.10. (Ritmisch) muziek maken met instrumenten	2. De leerling leert vaardigheden waarmee hij zich creatief en kunstzinnig wil en kan uiten, passend bij de eigen mogelijkheden, talenten en voorkeuren	Dagbesteding (DB)
	2. De leerling leert zich creatief en kunstzinnig te uiten, passend bij de eigen talenten, voorkeuren en mogelijkheden	Arbeid (AR)
3.1. Presenteren eigen werk	3. De leerling leert eigen kunstzinnig werk, alleen of binnen een groep, aan anderen (medeleerlingen, ouders) te presenteren	Dagbesteding (DB)
	3. De leerling leert eigen creatief of kunstzinnig werk, alleen of met een groep, aan derden te presenteren	Arbeid (AR)
4.1. Communiceren over werkstukken	4. De leerling leert te communiceren over eigen kunstzinnig werk en dat van anderen	Dagbesteding (DB)
	4. De leerling leert te vertellen en na te denken over eigen creatief of kunstzinnig werk en over het werk van anderen	Arbeid (AR)

DB Kerndoel 2: De leerling leert vaardigheden waarmee hij zich creatief en kunstzinnig wil en kan uiten, passend bij de eigen mogelijkheden, talenten en voorkeuren

AR Kerndoel 2: De leerling leert zich creatief en kunstzinnig te uiten, passend bij de eigen talenten, voorkeuren en mogelijkheden

2.1 Expressie met materialen	1	2	3	4
				Maakt een eigen fantasietekening met verschillende materialen zoals potlood, vetkrijt, verf
	5	6	7	8
	Maakt vanuit opdracht een tekening met verschillende materialen	Bedenkt vooraf wat hij wil maken en hoe hij dit wil gaan doen (ik ga een huis maken, dit is een huis)	Schildert dingen vanuit eigen ervaring (vervoersmiddelen en dieren)	Zoekt een voorbeeld om een eigen idee beter uit te drukken in een werkstuk (plaatje van een paard)
	9	10	11	12
	Maakt een werkstuk met een combinatie van werkelijkheid en fantasie (auto met vleugels) Zoekt knutselmaterialen die vorm geven aan zijn verbeelding (tandenstokers zijn stekels van egel)	Beschrijft het effect van het gebruik van verschillende materialen als ecoline, oost-indische inkt, verf, houtskool Kiest vooraf het meest geschikt materiaal om zijn idee uit te drukken	Kiest kleuren bij een bepaald gevoel en legt zijn kleurkeuze uit (geel bij vrolijkheid)	Maakt objecten zo echt mogelijk na (met klei) en gebruikt hierbij de juiste vormen (kop is rond, benen zijn lang)
13	14	15	16	
Gebruikt allerhande onderwerpen uit zijn directe omgeving in zijn werkstukken	Beeldt een verhaal uit (tekening, beeldend werkstuk) Maakt een werkstuk waarin een ander een uitgebeeld gevoel herkent	Gebruikt allerhande onderwerpen in zijn werkstukken buiten zijn directe omgeving (planeten, bergen) Maakt vooraf een ontwerp voor eigen kunstwerk	Beeldt een gedicht uit (tekening, knutselwerk) Gebruikt symbolen in eigen kunstwerk	

2.3. Beeldende aspecten in het platte vlak (tekenen)	1	2	3	4
	Maakt krabbels (kronkelend over papier)	Wijst de kleuren rood, blauw, geel en groen aan wanneer deze genoemd worden Pakt één kleur die hem voorhanden komt, om mee te kleuren	Benoemt de kleuren rood, blauw, geel en groen Maakt spiraalvormige krabbels op papier die op cirkels gaan lijken	Wisselt van kleur bij het inkleuren van een kleurplaat Krast horizontaal en verticaal op papier (maakt kruizen) Draait het papier bij het inkleuren
	5	6	7	8
	Gebruikt juiste kleuren bij nakleuren van voorbeeld uit een kleurboek Gebruikt cirkels voor van alles in zijn tekening (boom, huis, zon)	Wijst de kleuren oranje, bruin, grijs, zwart, wit, roze, paars aan wanneer deze genoemd worden Kleurt binnen de lijnen Tekent verdeeld over een vel papier Tekent mens als een koptoter (soort lopend hoofd, benen en armen zitten aan de kop vast) Tekent vierkanten bij vierkante objecten (huis)	Benoemt de kleuren oranje, bruin, grijs, zwart, wit, roze, paars Gebruikt objectkleuren (kleuren passend bij de realiteit) Kleurt egaal een kleurplaat in Benut de ruimte van het tekenpapier Brengt symmetrie in tekening (in beide hoeken hetzelfde) Tekent grove details bij mensen en andere figuren (romp, handen en voeten)	Tekent dingen bewust onder of boven op een blad (de zon bovenaan, gras beneden) Tekent figuren met kleine details (wenkbrauwen, appels in boom, geslachtsdelen) Tekent figuren beter in proportie (volwassenen langer dan kinderen, kleine handen)
	9	10	11	12
	Mengt met twee primaire kleuren een vooraf bedachte secundaire kleur met voorbeeld Benoemt dat er verschillende tinten van kleuren bestaan en gebruikt deze (donkergroen, lichtblauw)	Mengt met twee primaire kleuren een vooraf bedachte secundaire kleur zonder voorbeeld Maakt kleuren lichter of donkerder met diverse materialen (zachter of harder drukken, meer of minder water bij waterverf) Tekent kloppend gezichten van opzij (één oog, helft van de mond)	Mengt met drie kleuren een vooraf bedachte kleur met voorbeeld (rood, blauw en wit = lichtpaars) Past contrastkleuren toe om aspecten in een tekening te benadrukken Gebruikt allerhande onderwerpen in zijn tekening buiten zijn directe omgeving (planeten, bergen) Tekent uit het hoofd geen voorwerpen meer die je niet kan zien op een tekening (boom half achter huis) Tekent eenvoudige stripverhaaltjes	Mengt met drie kleuren een vooraf bedachte kleur zonder voorbeeld (rood, blauw en wit = lichtpaars) Geeft diepte aan in een tekening door voorwerpen kleiner en hoger op vel te plaatsen als ze verder weg zijn Geeft ruimtelijke verhoudingen aan in een tekening (huis in diepte) Tekent een voorwerp na vanuit een gezichtshoek (oor van de koffiekop dat niet te zien is vanuit zijn gezichtshoek wordt niet getekend) Tekent figuren met details (wenkbrauwen, appels in boom) Tekent figuren in proportie (volwassenen langer dan kinderen, kleine handen)

	13	14	15	16
	Gebruikt fijnere motieven ter decoratie	Drukt beweging uit in een tekening (door lijnen) Maakt in zijn werkstukken gebruik van diverse teken- en schildermaterialen (houtskool, oost-indische inkt)	Gebruikt textuur (dikkere laag verf) in een tekening Maakt een schematische bouwtekening	Tekent driedimensionale figuren (huis in diepte) Geeft diepte aan in een tekening door gebruik te maken van lichte en donkere kleuren Kiest geschikte teken- en schildermaterialen en technieken om zijn idee mee af te beelden Maakt een bouwtekening met de juiste maten erbij

2.4. Handvaardigheid	1	2	3	4
	Speelt ongericht met materialen als nat zand, vingerverf en potlood	Drukt zijn hand af	Slaat, trekt, klapt en duwt met brooddeeg Beplykt een papier met stukjes papier en ander materiaal	Maakt met brooddeeg verschillende vormen (grote en kleine bollen, dikke en dunne plakken en rollen) Slaat, trekt, klapt en duwt met zachte klei
	5 Maakt met zachte klei verschillende vormen (grote en kleine bollen, dikke en dunne plakken en rollen) Slaat, trekt, klapt en duwt met harde (grijze) klei Maakt een bouwsel met wc-rollen en lijm	6 Maakt met harde (grijze) klei verschillende vormen (grote en kleine bollen, dikke en dunne plakken en rollen) Maakt een bouwsel met luciferdoosjes of kurken en lijm	7 Maakt een duimpotje door met zijn duim een holletje in klei te drukken Stelt een vorm samen met kosteloos materiaal als doosjes, kurken en lijm met voorbeeld (voertuig) Brengr symmetrie in een bouwsel	8 Kent de juiste vormen bij objecten en maakt deze globaal na met klei (kop is rond, benen zijn lang) Maakt een bouwsel met rietjes of lollystokjes en lijm (rond hutje)
	9 Boetseert vierkantjes en kubussen van klei Maakt bouwsels waarbij hij zelf kosteloze materialen kiest en combineert (vlot van wc-rollen en lollystokjes)	10 Maakt met klei specifieke vormkenmerken na van mensen en dieren (olifant met slurf en staart) Maakt collage door overlappend te plakken en papier halfruimteliijk te verwerken (papier krullen, buigen, vouwen)	11 Bevestigt functionele details aan kleiwerken (oor aan kopje) Bouwt een potje met ringen van klei (opbouwen van holle vormen)	12 Maakt met verschillende materialen gedetailleerde werkjes (borduren, fimoklei, sieraden maken, glas beschilderen) Gebruikt kleigereedschap (kleispatel, toller, mesje) om figuren in de klei te maken (met spatel putjes in klei drukken om ogen te maken) Boetseert een figuur uit één stuk Krijgt een draad in de naald en borduurt met een rijgsteek Stempelt met verschillende (natuur) materialen die hij insmeert met verf (schelpen, stukjes hout, stenen) Brengr symmetrie in een bouwsel

	13	14	15	16
	<p>Boetseert strakke vormen van klei (kubus)</p> <p>Maakt een ruimtelijk bouwwerk waarbij hij zelf materialen kiest en combineert (knijpers, lolly-stokjes)</p> <p>Past bij het maken van een werkstuk van hout diverse technieken toe om delen aan elkaar te bevestigen (timmeren, schroeven)</p> <p>Maakt een eenvoudig werkstuk van textiel (kussensloop, washandje borduren)</p>	<p>Smeert klei netjes aan als hij een foutje in kleiwerk heeft gemaakt</p> <p>Past bij het maken van een werkstuk van hout diverse technieken toe om details in het hout vorm te geven (vijlen, schuren, gutsen)</p> <p>Maakt een eenvoudig werkstuk van stof volgens een patroon (rok, theemuts)</p>	<p>Maakt een linodruk met voorgesneden linoleum</p> <p>Combineert verschillende technieken om een solide bouwwerk van hout te maken</p> <p>Maakt een solide werkstuk van metaal (solderen)</p>	<p>Maakt een ruimtelijk bouwwerk van diverse materialen (hout, papier, metaal) waarbij hij geschikte manieren kiest om deze stevig aan elkaar te bevestigen</p> <p>Maakt een werkstuk met decoraties en details van textiel (borduren, knopen aannaaien)</p>

2.5. Dramatische vorming			3	4
			Gebruikt gebaren die bij een uitdrukking horen (arm uitstrekken bij grote boom) Doet één fantasiehandeling (geeft de pop een prik) Herkent zichzelf en andere bekenden die verkleed of geschminkt zijn (als vlinder of tovenaars)	Doet beweging en of houding na (krom lopen bij oude man) Doet een eenvoudige pantomime van de leerkracht na (klimmen op een ladder, iets denkbeeldig oprapen) Combineert eenvoudige fantasiehandelingen (geeft pop een prik en troost hem)
	5 Gebruikt materialen om een situatie uit te beelden (kruk als stuur van auto) Bootst een houding na die hij op een foto ziet (bukken om iets op te rapen) Beeldt dieren uit met bijbehorende geluiden Doet bewegingen van de leerkracht na bij voorgelezen bekend verhaal Speelt alleen met een pop in de poppenkast zonder een verhaallijn	6 Begint een rol te vertolken door imitatie en aanwijzingen Beeldt een kenmerk van typische personen uit (sterke man) Reageert op spelaanwijzingen Bootst herkenbare situaties na in zijn spel (zegt tegen een knuffel "niet bang zijn, papa is hier") Maakt bewegingen bij een voorgelezen bekend verhaal Speelt samen met een ander poppenkast zonder een verhaallijn	7 Houdt tijdens een korte scène gerichte aandacht (paar minuten) bij een eigen rol Let met aanwijzingen van de leerkracht afwisselend op beweging, houding en mimiek Laat een verhaaltje zien in de poppenkast	8 Speelt een voorgelezen onbekend verhaal na Houdt één hoofdkenmerk vast tijdens een dramaspel van één scène (zachte stem) Let met aanwijzingen afwisselend op volume, intonatie en tempo Zet zijn tekst van één zin op het juiste moment in een toneelstukje van één scène in Laat samen met een ander een verhaaltje zien in de poppenkast

	9	10	11	12
	<p>Verzint één hoofdkenmerk bij een typetje dat hij speelt</p> <p>Houdt één hoofdkenmerk blijvend vast tijdens het dramaspel van een kwartier (zachte stem)</p> <p>Verzint het verloop van eenvoudig dramaspel</p>	<p>Houdt twee hoofdkenmerken van een rol blijvend vast tijdens dramaspel (krom lopen, zachte stem)</p> <p>Zet een aantal regels tekst in meerdere scènes op het juiste moment in</p> <p>Maakt een eigen verhaaltje en geeft dit vorm</p> <p>Houdt bij spelen de aandacht gericht op zichzelf en het speelvlak</p>	<p>Houdt meerdere hoofdkenmerken blijvend vast tijdens dramaspel (krom, langzaam, zachte stem)</p> <p>Past volume, tempo en intonatie in de stem aan aan het typetje dat hij speelt</p> <p>Onthoudt meerdere stukken tekst in een toneelstuk</p> <p>Houdt bij het spelen zijn aandacht gericht op zijn medespelers</p> <p>Groeit in zijn rol in een emotionele situatie die de leerkracht stuurt (speelt flink boos, zet emoties in)</p>	<p>Houdt bij spelen de aandacht gericht op zichzelf, medespelers en het speelvlak</p> <p>Speelt een rol in toneelstuk gebruikmakend van stem, mimiek en gebaar</p> <p>Verwerkt tijdens het oefenen van een voorstelling tips in zijn rol</p> <p>Vangt met eigen toneelspel een fout van een ander op in een toneelstuk</p> <p>Let met aanwijzingen van de leerkracht bij dramaspel afwisselend op beweging, houding en mimiek</p> <p>Houdt één hoofdkenmerk van een personage blijvend vast tijdens een dramaspel van één scène (zachte stem)</p> <p>Zet zijn tekst van één zin op het juiste moment in een toneelstukje van één scène in</p> <p>Verzint het verloop van een eenvoudig dramaspel</p> <p>Vertelt wat hij van het toneelspel van een ander vindt als hem hierom wordt gevraagd (mooi/minder mooi)</p>
	13	14	15	16
	<p>Let met aanwijzingen afwisselend op volume, intonatie en tempo</p> <p>Verzint een hoofdkenmerk bij een typetje dat hij speelt</p> <p>Houdt één hoofdkenmerk blijvend vast tijdens het dramaspel (zachte stem) van een kwartier</p> <p>Zet een aantal regels tekst in meerdere scènes op het juiste moment in</p> <p>Speelt een belevenis van zichzelf na</p>	<p>Past volume, tempo en intonatie in de stem aan aan typetje dat hij speelt</p> <p>Houdt twee hoofdkenmerken van een rol blijvend vast tijdens dramaspel (krom lopen, zachte stem)</p>	<p>Houdt meerdere hoofdkenmerken blijvend vast tijdens dramaspel (krom, langzaam, zachte stem)</p> <p>Maakt vooraf een script voor een kort toneelspel</p> <p>Draagt ideeën aan voor aankleding (decor, kostuums) bij eigen toneelspel</p>	<p>Houdt bij spelen de aandacht gericht op zichzelf, medespelers en het speelvlak</p> <p>Benoemt bij eigen spel en ander-mans spel wat goed ging (mimiek, stemvolume)</p> <p>Maakt bewust contact met het publiek tijdens het optreden</p>

2.7. Bewegen op muziek	1	2	3	4
	<p>Beweegt ongericht met het lichaam op de muziek Richt zijn aandacht op de muziek gedurende enkele seconden</p>	<p>Reageert met bewegingen op vrolijke muziek Voert één grof motorische handeling uit in een liedje Imiteert gekoppelde beweging en klank (omhooggaand geluid = handen omhoog)</p>	<p>Voert twee grof motorische handelingen uit in een liedje</p>	<p>Danst met verschillende materialen en attributen Voert een bekende handeling zelfstandig uit bij een herkenbaar liedje</p>
	<p>5</p> <p>Beweegt met de leerkracht mee op een langzame of snelle maat</p>	<p>6</p> <p>Loopt mee op actuele muziek Doet mee met een reeks eenvoudige bewegingen in stilstaande kring (volksdans) Begint met bewegen aan het begin van een lied en stopt aan het eind Beweegt met de leerkracht mee bij een geleidelijk sneller of langzamer wordende maat</p>	<p>7</p> <p>Danst op actuele muziek Loopt op verschillende aangegeven stampritmes Beweegt zijn armen los van zijn benen op muziek en omgekeerd Beweegt anders bij een tempowisseling in de muziek (snellere bewegingen als ritme versnelt) Herkent herhaling (beweegt alleen bij het refrein en staat stil tijdens coupletten)</p>	<p>8</p> <p>Stapt op een door een instrument eenvoudig ostinaat ritme (lang achter elkaar herhaald ritme) Imiteert eenvoudige danspassen van andere leerlingen Houdt bewegingen tijdens muziek vol</p>
	<p>9</p> <p>Springt/huppelt/danst geïnspireerd door videoclip bij popmuziek Reageert met een eigen beweging op de beweging van anderen Bedenkt eigen bewegingen passend bij de gedraaide muziek</p>	<p>10</p> <p>Stapt op gevarieerde ritmes die door een instrument wordt gespeeld (fluitmelodie, piano) Varieert met bewegingen tijdens muziek Corrigeert eigen bewegingen (toch naar links stappen) Imiteert de dansbewegingen uit videoclip</p>	<p>11</p> <p>Doet mee aan een volksdans in de kring, met wisselende partners Danst passend bij diverse soorten muziek (house, hardrock, slow) Voert verschillende dansjes op dezelfde muziek uit</p>	<p>12</p> <p>Zingt en danst tegelijk op een eenvoudig liedje Reageert adequaat op muzikale veranderingen betreffende klank, vorm en betekenis (sneller dansen op hoger tempo en sterkere klanken in de muziek) Leert anderen een dans(je) aan</p>

DB Kerndoel 4: De leerling leert te communiceren over eigen kunstzinnig werk en dat van anderen

4.1. Communiceren over werkstukken				
	5	6	7	8
	<p>Herkent dingen in krabbels/vormen die hij tekent/maakt, maar noemt steeds iets anders als hem dit gevraagd wordt (eerst een boom, dan auto) Maakt duidelijk wat voor werkje hij leuk vindt om te maken</p>	<p>Houdt vast aan de eerste betekenis van zijn tekening/werkstukje als hem hiernaar gevraagd wordt (boom blijft boom) Benoemt waarmee een eigen werkstukje is gemaakt (karton en lijm of een kwast en verf) Benoemt waarmee een tekening is gemaakt (potlood, stif, wasco, krijt)</p>	<p>Benoemt aan een ander wat hij heeft gemaakt zonder dat hiernaar gevraagd wordt Geeft aan welke materialen hij het liefst gebruikt</p>	<p>Laat merken dat hij het werkstuk van de ander mooi/minder mooi vindt wanneer hierom gevraagd Benoemt hoe een werkstuk is gemaakt bij handvaardigheid (met vouwen, kleien, plakken, knippen) Benoemt hoe een tekening is gemaakt (met stempelen, kleuren)</p>
	9	10	11	12
	<p>Laat zonder aanmoediging merken wat hij van het werkstuk van een ander vindt Vertelt in een paar stappen hoe hij zijn werkstuk heeft gemaakt (de klei moest eerst drogen, toen kon ik hem pas verven) Is trots op een werkstuk dat hij gemaakt heeft</p>	<p>Kijkt naar en praat over overeenkomst en verschillen tussen eigen en andermans kunstwerken</p>	<p>Praat over werkstukken waarin ervaringen zijn vormgegeven (huizen, dieren, mensen, bomen, voertuigen) Bekijkt beelden in het park en/of op straat Vertelt hoe een kunstwerk in elkaar zit qua techniek</p>	<p>Vertelt zijn mening bij een bezoek aan een kunstmuseum, beeld of bouwwerk Kijkt naar en praat over relaties tussen eigen beeldend werk en het werk van kunstenaars Benoemt de betekenis van een kunstwerk Vertelt wat hij van een werkstuk van de ander vindt als hem hierom wordt gevraagd (mooi/minder mooi)</p>
	13	14	15	16
	<p>Vertelt uit zichzelf wat hij van een werkstuk van de ander vindt Vertelt bij een abstract kunstwerk wat het uit zou kunnen beelden Legt uit dat iedereen een andere mening/interpretatie over een kunstwerk kan hebben</p>	<p>Reageert gepast op kritiek op zijn werkstuk Benoemt van welk materiaal een beeld is gemaakt (brons, keramiek) Beargumenteert wat hij mooi/niet mooi vindt aan een kunstwerk</p>	<p>Praat over werkstukken waarin ervaringen zijn vormgegeven Benoemt een herkenbare schildertechniek bij een schilderij (olieverf, ets) Vertelt zijn mening bij een bezoek aan een museum</p>	<p>Benoemt bij meerdere kunstwerken van een kunstenaar overeenkomsten tussen de werken Vertelt dat het onderscheid tussen kunst en geen-kunst voor mensen kan verschillen Benoemt verschillende vormen van kunst (beeldend, muziek, drama) Benoemt toepassingen van kunst in gebruiksproducten (schilderij op een kopje, vaas met bijzondere vorm)</p>